

**ПЕТРО КАЛНИШЕВСЬКИЙ
У СОЛОВЕЦЬКОМУ МОНАСТІРІ**

Петру Калнишевському присвячено велику кількість художньої, популярної та наукової літератури. Не достатньою мірою залишається висвітленим період перебування кошового у в'язниці Соловецького монастиря.

Список колодників Соловецького монастиря за період з червня по жовтень 1786 р. у числі 16 в'язнів називає і П.Калнишевського, який перебував тут з 29 липня 1776 р. Він утримувався на нижньому поверсі монастирського острогу.

Колишній кошовий отаман став жертвою національної політики Катерини II і був висланий на Соловки з ініціативи князя Потьомкіна. Перед знищенням Запорізької Січі (5 серпня 1775 р.) імператорський уряд загравав з виборним урядом Січі і широко використовував військовий потенціал Запоріжжя у війні з Туреччиною. Після війни було вирішено ліквідувати Січ. За рік до вторгнення російських військ Калнишевський отримав від Потьомкіна подарунки з листом про прихильне ставлення до козацтва і до самого отамана. В цьому листі від 21 червня 1774 р. князь писав кошовому про добре управління ним козацьким військом та пропонував свої послуги. Через рік сам Потьомкін заарештував отамана Калнишевського разом з військовим суддею Головатим та військовим писарем Глобою, про що повідомляв імператрицю: *“Вашему императорскому величеству известны все дерзновенные поступки Сечи Запорожской кошевого Петра Калнишевского и его сообщников, судьи Павла Головатого и писаря Ивана Глобы, коих вероломное буйство столь велико, что не дерзаю уже я, всемилостивейшая государыня, исчислением оного трогать нежное и человеколюбивое ваше сердце”*. Потьомкін пропонував Катерині не доводити справу до суду, а затвердити його пропозицію і всіх трьох запорізьких старшин ув'язнити довічно у монастирях: Калнишевського у Соловецькому, а інших - у віддалених сибірських монастирях [1, с.274-275].

Калнишевського, Глобу і Головатого розвезли по монастирях (до цього вони утримувалися у Москві в конторі військової колегії). 29 липня 1776 р. Калнишевського здали архімандриту Соловецького

монастиря. На утримання кошового відпускалося по 1 крб. на добу з грошей, конфіскованих у нього ж, що в 50 разів перевищувало звичайну норму утримання арештанта (2 коп. на добу). Незадовго до смерті Калнишевський пожертвував монастирю євангеліє вартістю 2435 крб. і вагою 34 фунти, виготовлене у Москві. Наявність матеріальних засобів давала йому можливість полегшити свою долю у в'язниці, але, незважаючи на це, Калнишевський перебував у надзвичайно важких умовах - тільки три рази на рік його випускали на прогулянку з башти, де знаходилася його камера [2].

В 1799 р. настоятель монастиря говорив про Калнишевського: *“За вероломное буйство и разорение российских подданных содержат безвыпускно из монастыря и удалит не только от переписок, но и от всякого с посторонними лицами обращения”* [1, с.275]. З цих абсурдних слів випливає, що Калнишевського вважали небезпечним, коли йому вже було більше ста років.

Тільки Олександр I указом від 15 березня 1801 р. *“О прощении людей, содержащихся по делам, производившимся в Тайной Экспедиции, с присовокуплением 4-х списков оным”* всіх, хто увійшов до цих списків звільняв з в'язниць - їм поверталися всі їхні права та чини, дозволялося повертатися на батьківщину. Підпав під цю амністію і Петро Калнишевський, ім'я якого було назване в списку №2 *“о содержащихся по ведомству Тайной Экспедиции без отнятия чинов и дворянского достоинства разных чиновниках”* під номером 29 - *“Петр Калнишевский, бывший Запорожский кошевой атаман”* [3, с.379-381].

Після звільнення Петро Калнишевський не побажав залишити монастир, де і помер 23 жовтня 1803 р. у віці 112 років.

Незважаючи на багату літературу, присвячену Калнишевському, відкритим залишається цілий ряд питань: чому останнього кошового було вирішено не піддавати суду, чому саме Потьомкін став ініціатором його арешту та в чому саме звинувачував його російський уряд. Стосовно останнього питання слід зазначити, що навіть служителі монастиря не знали, за що там перебував Калнишевський. В 1786 р. архімандрит монастиря не міг надати відомостей обер-прокурору Синоду про причини ув'язнення деяких осіб і, зокрема, Петра Калнишевського.

1. Гернет М.Н. История царской тюрьмы: в 5-ти томах. - Т.1. - М., 1960.

2. Ефименко П.С. Кальнишевский, последний кошевой Запорожской Сечи // Русская старина. - 1875, ноябрь.

3. Русский архив. - 1876, январь.